

Články

Max Ophüls a jeho Prodaná nevěsta

„Tu se zjevil jakýsi Oldřich Kmínek se svou hloupou *Prodanou nevěstou* a česká kulturní elita měla náhle jedinečnou (protože legitimní) příležitost říct celé české filmové branži jasně: vy mezi nás nepatříte.“

Před pěti lety uzavřel Ivan Klimeš touto větou v *Iluminaci* svůj článek *Česká veřejnost versus Prodaná nevěsta*¹⁾ pojednávající o němém filmu z roku 1922, který se dotkl národního kulturního klenotu, za nějž Smetanova opera byla a je považována, tak diletantským a obhroublým způsobem, že si vysloužil exemplární, sborově mnohohlasé odmítnutí. Přesně deset let po Kmínkově debaklu, v roce 1932, vzniká další filmová *Prodaná nevěsta*, nyní už zvuková.

Výsledek? I této nevěstě bylo dáno jasně najevo, že „mezi nás nepatří“. Dříve než mohla kohokoli rozhořčit, bylo rozhodnuto, že se na plátnech českých kin vůbec neobjeví. (Možná tu hrálo roli i to, že ostuda prvního zfilmování nebyla dosud zapomenuta.) Rozdíl spočíval v tom, že režisérem tentokrát nebyl třetířadý český nadšenec, ale tvůrce nacházející se na strmém vzestupu mezi světovou režisérskou špičku. Kámen úrazu tentokrát ležel jinde.

K nositelce národní hrdosti, k „naší“ nevěstě, se dovolil přiblížit ausgerechnet německý film. Kdyby se prosadil, byl by to vlastně z českého pohledu skandál prvního řádu. Nedošlo k němu. Namísto toho byla česká veřejnost zpravena o tom, že němečtí filmaři přistoupili ke Smetanově dílu možná s dobrými úmysly, ale s naprostou neznalostí a z ní plynoucí necitelností vůči českému národnímu charakteru opery, kterou tudíž odcizili a zkomolili do té míry, že by byla pro české diváky zcela nepřijatelná. Sporé informace, které se u nás o německé PRODANÉ NEVĚSTĚ od jejího vzniku před sedmdesáti lety až do dneška tu a tam objevovaly, se nesly většinou v tomto duchu a víceméně zklamané stanovisko české hlavní představitelky filmu Jarmily Novotné tento dojem utvrzovalo. Málokdo však u nás film viděl.

Jak se tedy věci mají? Tomu, kdo si přečte následující text a neopomene ho konfrontovat s filmem, vyjde konstatování o vícero bodech, které sladit nebude lehké.

Za prvé: Max Ophüls a jeho spolupracovníci přistoupili ke zfilmování *Prodané nevěsty* s vysokými uměleckými ambicemi. V žádném případě jim nelze podsouvat, že by chtěli zneužít popularitu Smetanových melodií a že by jejich zásahy do operního originálu byly vedeny snahou přizpůsobit ho vkusu nenáročných návštěvníků německých kin třicátých let. Za druhé: Ophüls, komponista Theo Mackeben a scenárista Curt Alexander se ve svých prohlášeních k filmu snaží budit dojem, že jejich film přes četné zásahy v jádru zachovává charakter Smetanovy opery a její „hudební architekturu“. Tuto tezi bohužel obhájit nelze. Spíše než o „adaptaci“ bychom měli hovořit o novotvaru, čerpajícímu ze Smetanovy opery některé dějové a hudební motivy. Za třetí: Z období raného zvukového filmu se nám dochovalo několik zfilmovaných operních výstupů ve stylu „fotografovaného divadla“, po prvních důsledně *filmových* zpěvohrách a muzikálech (jako byla Lubitschova PŘEHLÍDKA LÁSKY nebo Clairův MILIÓŇ) je Ophülsova PRODANÁ NEVĚSTA historicky první dlouhometrážní „filmovou operou“. Za čtvrté: Film byl v Německu velmi dobře přijat odbornou filmovou kritikou, méně úspěšný byl u širokého publika.

1) Ivan Klimeš, *Česká veřejnost versus Prodaná nevěsta*. „Iluminace“ 9, 1997, č. 2, s. 13 – 35.

Na to, abychom ji označili za historickou památku, zůstala Ophülsova *PRODANÁ NEVĚSTA* i po sedmdesáti letech příliš svěží. Čeští prvorepublikoví diváci by ji dozajista odmítli. Byli by dnes tolerantnější? Není to vůbec jisté, alespoň průběh aféry kolem plánu uvést v Národním divadle *Dalibora* v režii Miloše Formana v novém překladu Jiřího Suchého (a její výsledek) nabádá spíše ke skepsi. Nepředpojaté radosti z dobrého filmu by kromě věčného a vposledku nerozřešitelného akademického sporu o mezích „adaptátorské svobody“ stála v cestě hluboce zažitá představa o jedné nezczizitelné, neprodejné nevěstě. Soustředme se tudíž na fakta.

Milan Klepíkov

Citované filmy:

Milión (René Clair, 1931), *Prodaná nevěsta* (Oldřich Kmit, 1922), *Prodaná nevěsta* (Die verkaufte Braut; Max Ophüls, 1932), *Přehlídka lásky* (The Love Parade; Ernst Lubitsch, 1929).